

Д. Ристески (Скопје, Македонија)

**Милан Ѓурчинов како професор, афирматор
и истражувач на руската литература во Македонија**

D. Risteski (Skopje, Macedonia)

**Milan Ćurčinov as a Professor, Popularizer and a Researcher
of Russian Literature in Macedonia**

Д. Ристески (Скопје, Македонија)

**Професор Милан Ѓурчинов – преподавател, популяризатор
и истражувач на руската литература во Македонија**

Бидејќи оваа година се навршуваат 90 години од раѓањето на академик Милан Ѓурчинов и скоро половина век од моето познанство со него, во овој текст јас ќе се обидам во свое име, како и од името на повеќе генерации негови студенти, а истовремено и како еден од колегите кои ја имаа таа чест да ги продолжи дел од курсевите по руска литература што ги слушаа студентите на Катедрата за славистика при Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје, да кажам нешто повеќе за него и како професор, но и како афирматор и истражувач на руската литература во Македонија.

Професорот Ѓурчинов јас го запознав во 1968 година, односно неколку години по неговиот избор за доцент по руска литература на Катедрата за славистика при тогашниот Филозофски факултет, иако уште од моите гимназиски денови, сосем случајно, ја имав при рака неговата прва книга “Време и израз” (1956), во која тој ги објавува првите критики за македонската и руската книжевност. Како тогашен студент на трета и четврта година, кај него ги слушав предавањата и вежбите по руска литература од 19-ти и 20-ти век. И веднаш сакам посебно да нагласам дека беше вистинско задоволство да се следат тие курсеви, бидејќи професорот Ѓурчинов нив ги имаше така конципирано, што излегуваа од секакви идеолошки и било какви други клишеа. Тие предавања се базираа исклучиво на најзначајните појави и процеси, на автори и дела од руската книжевност. Токму затоа неговите предавања и вежби ние како студенти ги следевме со огромно внимание, а кај некои од нас, особено кај мене се вроди зголемен интерес и љубов за пошироко и попродабочено изучување на руската литература. Тогаш ние како студенти ја имавме таа можност поопстојно да се запознаеме со творештвото на

нему омилените Достоевски и Чехов, а за првпат да слушнеме нешто повеќе за Александар Блок и рускиот симболизам, за акмеизмот и неговите најзначајни претставници, за футуризмот со Владимир Мајаковски и Велимир Хлебников како негови најистакнати претставници. Кога станува збор за мојот професор по руска книжевност, не можам, а да не ја нагласам неговата постојана заложба да ги запознава студентите дури и со најсовремените автори и нивни дела кои тогаш не влегуваа во официјално усвоената програма по тие предмети. Кај нас како студенти посебен интерес привлекуваа неговите семинарски вежби затоа што тие беа вистинска книжевна работилница. Така на пример, токму јас бев еден од првите студенти кои изработи семинарска работа за расказот “Еден ден на Иван Денисович” од Александар Солженицин и за која се дебатираше на еден семинарски час по руска литература 20 век.

Професорот Милан Ѓурчинов, како доцент, вонреден и редовен професор работеше на Катедрата за славистика повеќе од 20 години и на која од 1965–1971 година беше нејзин Шеф. Освен тоа тој беше и ментор на многу докторски и магистерски дисертации од областа на руската книжевност во нашата земја и во странство. Токму на негов предлог, по завршувањето на моите студии, во 1972 година, бев избран за негов асистент по руска литература. Така, со тек на време и по неговото пензионирање, јас станав еден од неговите наследници, продолжувајќи да работам на истата Катедра како вонреден и редовен професор по руска литература.

Осврнувајќи се на изминатиот 90-годишен животен и творечки пат на академик Милан Ѓурчинов, ќе забележиме дека тој, меѓу другото, е исполнет со мошне интензивно следење, истражување и толкување на руската книжевност. Таа, не само што ја разбудила неговата голема љубов кон литературата, туку извршила и големо влијание врз неговото обликување како човек и научник и затоа воопшто не е случајно тоа што руската книжевност од најрани години, па се’ до денес, кај него има доминантно место не само како читател, туку и како нејзин афирматор, истражувач и толкувач.

Првите контакти на Милан Ѓурчинов со руската книжевност започнуваат на 14–15 годишна возраст, односно во годините на окупацијата, кога тој скришно го чита “Нолитовото” издание на романот “Мајка” од Максим Горки. Покрај Горки, Ѓурчинов многу рано почнал да го чита Чехов, а под влијание на Ацо Караманов, негов најсакан писател станува Фјодор Михајлович Достоевски.

Руските писатели, не само белетристи, туку и теоретичари, критичари, филозофи и публицисти, играат мошне видна улога во илегалната и полуилегалната лектира што ја совладува Ѓурчинов во раните гимназиски денови, за време на окупацијата и Народноослободителната војна. По ослободувањето, кога во гимназијата го изучува и рускиот јазик и кога во Скопје ги посетува библиотеките од семејствата на некои руски емигранти, уште повеќе зајакнува неговиот контакт со руската литература. Тогаш продолжува со неговите, како што самиот ги нарекува, “ненаситни читања на Достоевски, Толстој и Чехов, оспособувајќи се доста брзо да ги читам во оригинал големите руски класици”¹. По завршувањето на гимназијата, Ѓурчинов студира и завршува славистика во Белград кај професорите Радован Лалиќ и Кирил Тарановски, едни од големите имиња во славистиката.

¹ Поопширно за ова види во книгата на Ѓурчинов “Освојување на реалноста”, Зумпрес, Скопје, 2000, стр. 91–92.

По дипломирањето на Филозофскиот факултет во Белград, Ѓурчинов се враќа во Скопје и во 1953 година, во списанието “Млада литература”, го објавува првиот труд за Достоевски во Македонија.

Професорот Ѓурчинов своите научни специјализации ги обавува на Филозофскиот факултет во Љубљана кај професорот Антон Оцвирк, а подоцна во Белград кај професор Војислав Ѓуриќ кој станува и негов ментор на докторската дисертација за творештвото на А.П. Чехов. Во 1957 година заминува во Москва каде ја подготвува дисертацијата под раководство на професорот Генadiј Поспелов. Во 1960 година на Филозофскиот факултет при Универзитетот “Кирил и Методиј” во Скопје ја одбранува тезата “Пресвртните години во животот и творештвото на А.П. Чехов”.

По заминувањето на Серафима Мадатова-Пољанец во 1961 година, на Катедрата за славистика за професор по руска литература 19 и 20 век доаѓа Милан Ѓурчинов. Откако тогаш е избран за доцент, тој ја продолжува универзитетската кариера како вонреден и редовен професор на истата катедра се’ до 1980 година, кога ја формира и се префрлува да работи на групата за Општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет во Скопје.

Од 1951 година, кога го пишува својот прв позначаен труд за романот “Нечисти сили” од Ф.М. Достоевски, па сè до денес, академик Милан Ѓурчинов има објавено околу 150 библиографски единици за мошне значајни автори и појави во руската литература. Од нив 15 се посебни книги на огледи, студии и избори о творештвото на неколкумина врвни руски автори, а пак во неколку негови други книги од областа на критиката и компаративистиката, какви што се на пример, “Компаративни студии” (1998), “Облик и смисла” (2000), “Од сегашен агол” (2012), “Залез на аксиолошкиот релативизам” (2015) има посебни поглавја или одделни огледи и статии за руската книжевност.

Како што веќе спомнав, еден од најомилените руски автори на Ѓурчинов од најраните години му е **Ф.М. Достоевски**. Откако во средината на 1953 година, во списанието “Млада литература”, го објавува својот прв оглед “Како настанал романот ‘Демони’ ”, тој има најмногу пишувано за овој истакнат руски автор на 19 век и слободно може да се рече дека е еден од неговите најголеми афирматори во нашата книжевна и културна средина, па и пошироко. Ѓурчинов за Достоевски, особено за романот “Бедни луѓе” и за раната фаза од неговиот творечки развој, со свои трудови учествува на повеќе меѓународни научни собири.

Покрај Достоевски, еден од нему блиските руски писатели на 19 век, со кој Ѓурчинов најмногу духовно и творечки општи и за чија афирмација, исто така има голема заслуга, е **А.П. Чехов**. И нему тој ќе му посвети бројни прилози во кои ги расветлува специфичностите на овој голем мајстор на краткиот расказ, на неговото драмско творештво и на неговата поетика.

Значаен е придонесот на Милан Ѓурчинов во проучувањето и афирмацијата на уште едно значајно име од руската литература на 19 век – **А.С. Пушкин**. За него тој во 60-те години ќе ја приреди книгата “Одбрани творби” кон која го пишува мошне инспиративниот предговор и белешки преку кои македонскиот читател имаше можност да добие пошироки сознанија за животот и делото на овој голем руски поет.

Од почетокот на 60-те години професорот Ѓурчинов отвора едно ново поглавје во своите проучувања на руската литература. Тоа е проблематиката на **руската книжевна авангарда** од првите децении на XX век, **на чело со Борис Пастернак** како една од нејзините стожерни личности. За ова свртување од пресудна важност

беше неговиот десетмесечен престој во Париз 1961/62 година. Оттогаш, всушност, започна неговото дружење со Пастернак и неговото приопштување во наши македонски услови, како и проучувањето на мошне сложената поетика на големиот руски поет, кое подоцна ќе му донесе бројни признанија на нашиот професор како еден од најдобрите познавачи на Пастернак во Европа и во светот.

Од кругот на руската авангарда, а во тесна врска со Пастернак, значаен е влогот на Ѓурчинов во приопштувањето на **Марина Цветаева**. За неа тој ќе напише повеќе статии и една мошне ретка книга “Марина Цветаева: Писма до Борис Пастернак”, објавена двојазично на руски и македонски јазик во превод на Тања Урошевиќ во 1974 година во негов избор, предговор и коментари.

Освен за Пастернак и Цветаева, Ѓурчинов пишува и за повеќемина други автори од руската литература на XX век, какви што се Александар Блок, Андреј Платонов, Борис Пилњак, Сергеј Есенин, Михаил Шолохов, Андреј Вознесенски и други. За некои од нив тој ќе биде приредувач или автор на предговори на македонски изданија на нивните дела.

Во досегашната мошне импресивна научно-истражувачка дејност на академик Милан Ѓурчинов значајно место зазема и неговиот контакт со руската книжевна критика и теорија, огласувајќи се со свои написи за многумина истакнати руски теоретичари и критичари од **В.Г. Белински, Г. Плеханов и А. Воронски до Р. Јакобсон, Ј. Тињанов, В. Шкловски, Д.С. Мирски, Михаил Бахтин и други видни имиња на руската книжевна наука од XX век**. Така на пример, Ѓурчинов во 70-те години од минатиот век е еден од првите истражувачи во Македонија кој се појавува со посебен текст за една од најмаркантните фигури на руската формална школа – Виктор Борисович Шкловски. Со него тој има остварено и неколку лични средби во Торчело (Италија) и кај нас за време на неговиот престој на Струшките вечери на поезијата во 1972 година.

Професорот Милан Ѓурчинов во 80-те години го пишува својот труд “Обнова на вредносната критика”, објавен во списанието “Разгледни”, во којшто прв во Македонија пишува за кај нас сосема непознатиот руски критичар Дмитриј Свјатополк Мирски, можеби еден од најдобрите руски критичари-емигранти, кој предавал руска литература на универзитетот во Лондон и кој е автор на прочуената “Историја на руската литература”, напишана на англиски јазик. За неа Ѓурчинов дава мошне позитивна оценка и, веројатно, таа и нејзиниот автор му послужиле како пример и патоказ во работата врз неговата книга “Нова македонска книжевност” (1996).

Од 80-те години вниманието на Ѓурчинов најмногу е свртено кон еден од водечките книжевни мислители на XX век – **Михаил Бахтин**. Слободно може да се рече дека академик Ѓурчинов има најголема заслуга за неговото проучување и афирмација во Македонија. На ваквата констатација упатува и колешката Елизабета Шелева која, пишувајќи за присуството на овој истакнат руски теоретичар и критичар во Македонија, посебно нагласува дека токму Ѓурчинов за првпат кај нас го воведува и говори за Бахтин, правејќи при тоа опстојна анализа на сите негови текстови за ова светско име на книжевната теорија¹. Овде би сакал да додадам и тоа дека професор Ѓурчинов има одржано десет предавања за Михаил Бахтин на постдипломските студии – насока книжевност на Филолошкиот факултет “Блаже Конески” во Скопје. Инаку, кога веќе станува збор за Михаил Бахтин, сакам да нагласам дека токму него нашиот критичар во кусите белешки кон своја-

¹ Поопширно за ова види во трудот на Е. Шелева “Бахтин во Македонија”, објавен во зборникот “Македонско-руски јазични, литературни и културни врски”, Скопје, 1998, стр. 473–483.

та книга “Компаративни студии” го спомнува како еден од неколкуте теоретичари за кои, како што самиот признава, му биле драгоцен патоказ и морална поткрепа во создавањето и обликувањето на неговите компаративистички студии. Освен тоа, контактот со творештвотот на Михаил Бахтин во извесна мера повлијаело врз нашиот истакнат научник да се определи за книжевната историја.

Поттикнат од погледите на големиот руски теоретичар и критичар, Ѓурчинов во 1995 година ќе ја напише статијата “Категоријата ‘културен идентитет’ во светлината на современата теорија и компаративна наука” која ја презентирал на првиот научен собир, одржан во МАНУ по повод отпочнувањето на проектот “Културата во Македонија”. Цитирајќи го, и очигледно, прифаќајќи го ставот на Бахтин според кој “книжевното дело се разоткрива пред се’ во диференцираното единство со културата од епохата во која е создадено, но тоа не треба да се затвора во својата епоха: неговата целосна смисла и вредност се разоткриваат дури во *големото време*”, под што тој подразбира време во кое влегуваат повеќе епохи и култури, Ѓурчинов на новата компаративна парадигма гледа како на еден отворен историски, културолошки и уметнички простор во кој “другоста”, “дијалогот”, “вненаходимоста” (го користи оригиналниот термин на Бахтин) се појавуваат како неопходни корективи на категоријата “културен идентитет”¹.

На крај сакам да додадам и тоа дека академик Милан Ѓурчинов, инспириран од погледите на М. Бахтин и од теоријата на интертекстуалноста, како една од најновите парадигми на компаративистичката наука, во последниот период од неговиот научен и творечки развој, како на другите, така и на руската книжевност многу повеќе и’ приоѓа и ја истражува од компаративистички начин. Но, кога се во прашање врските на М. Ѓурчинов, не само со руската теорија и критика, туку воопшто со руската и светската литература, тој и понатаму со внимание ги следи најновите појави, процеси и тенденции, така што сум длабоко убеден дека тој има уште доста многу да каже и да ја збогати нашата книжевно-историска, книжевно-критичка и теоретско-естетска мисла. Нека биде потврда за тоа и погореспомнатата негова најнова книга “Залез на аксиолошкиот релативизам” (2015) во чиј трет дел и со три студии тој се навраќа на малку подзаборавениот Л.Д. Троцки и неговата книга “Книжевност и револуција” (Москва, 1923), која беше забранета и долго време премолчувана.

Сведения об авторе:

Димитриј Ристески,
доктор
профессор
работи на Филолошкиот факултет во Скопје

Димитрий Ристеский,
доктор
профессор
работал на филологическом факультете
Университета в Скопье

Dimitrij Risteski,
Doctor
Professor
worked at the Faculty of Philology of the
University of Skopje

¹ Поопширно за ова види во книгата: М. Ѓурчинов, Компаративни студии, 1998, МАНУ, Скопје, стр. 48.